

KADININ BOŞANMA HAKKI İFTİDÂ

Evlilik İslâm'da tavsiye edilen bir müessesedir. Neslin devamı için tek yoldur. Evlilik süresince eşlerin, karşılıklı sevgi ve saygı ortamını olabildiğince korumaları istenmiş, evlilik bağının önemli bir sebep bulunmadıkça keyfi bir şekilde ya da küçük sorunlarla sona erdirilmesi hoş görülmemiştir. Bu sebeple durum boşanma aşamasına gelmeden önce tarafların aralarındaki sorunun çözülmesi ve barıştırılması için gereken her yol denenmelidir. Bütün bunlara rağmen hala uzlaşma sağlanamadıysa Allah'ın en sevmediği helallerden biri¹ olduğu söylenen evliliği bitirme kararı alınabilir. Her ne kadar evliliğin devamı tavsiye edilse de bazı dinlerde ve hukuk sistemlerinde görüldüğü gibi kağıt üzerinde evli kalıp gönül ve bedenen ayrı yaşamamak için gereken bütün tedbirler alınmıştır.

Evlilik bağının kurulmasında kadın ve erkek yetkilidir. Ancak kadının yetkisi velinin denetimine tâbidir. Onun nazik yapısı bunu gerektirir. Boşanmada da iki taraf yetkilidir. Evlenmede olduğu gibi boşanmada da kadının yetkisi denetime tâbi tutulmuştur. Ama her iki denetimde yol göstericidir yoksa kararı geçersizleştirecek nitelikte değildir. Kur'ân-ı Kerim, kadının ve erkeğin haklarını ayrı ayrı ele almış, Nebimiz Hz. Muhammed de Müslümanlar arasında yaptığı uygulamalarla konuyu iyice anlamamıza yardımcı olmuştur. Kur'ân'da erkeğin boşanma hakkına "Talak" kadının boşanma hakkına ise "İftida" denilmektedir.

Kur'ân - ı Kerim'de Kadının Boşanma Hakkı

Yüce Allah **Biz Kitap'ta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Sonunda hepsi Rablerinin huzuruna toplanıp getirilecekler.**² dediğine göre kadının boşanma

hakkının da Kur'ân'da açıklanmış olması gerekir. Bakara Suresi 229. ayet bu açıklamayı bize sunuyor;

...Onlara verdiklerinizden bir şey almanız size helal olmaz. Eşler, Allah'ın koyduğu sınırlarda duramayacaklarından korkarlarsa, o başka. Allah'ın koyduğu sınırlarda duramayacaklarından sizde korkarsanız, kadının fidye verip kendini kurtarmasında her ikisi içinde bir günah yoktur. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Onları aşmayın. Kim Allah'ın koyduğu sınırları aşarsa, işte onlar zalimlerdir.

Ayeti bölümler halinde inceleyelim.

Allah'ın koyduğu sınırlarda duramayacaklarından SİZ DE KORKARSANIZ kadının fidye verip kendini kurtarmasında bir günah yoktur.

Allah, evliliğini sağlıklı bir şekilde yürütemeyeceğine karar veren kadının evliliğini bitirmesinde bir günah olmadığını bize açıkça bildiriyor. Kur'ân'a göre; boşanmak isteyen bir kadın yetkili mercie başvurarak kararını bildirir. Bunu "sizde korkarsanız" ifadesinden anlıyoruz. Yetkili mercinin kimlerden oluştuğunu ve nasıl davranacağını şu ayetten öğreniyoruz;

(Ey Müminler) Eşlerin ayrılacağından korkarsanız, bir hakem erkeğin ailesinden, bir hakem kadının ailesinden gönderin; düzelmek isterlerse Allah aralarında uyuşma meydana getirir. Allah bilir ve işin iç yüzünden haberdardır. (Nisâ 4/35)

Kadının FİDYE VERİP kendini kurtarmasında bir günah yoktur.

Kadının fidye vermesi, nikah akdi yapılırken eşinden aldığı mehri boşanma esnasında eşine iade etmesidir. Kadının aldığı mehirin ne kadarı geri vereceği

başvurduğu hakem heyeti tarafından belirlenir. Bu bazen mehirin tamamı olabileceği gibi boşanma sebebine göre değişiklik arz edebilir.³ Böylece kadının verdiği kararda ne kadar istekli olduğu da anlaşılır. Çünkü bir kadın eşinden aldığı geri vermeye razı oluyorsa gerçekten o evliliği devam ettiremeyeceğini düşünüyordur.

Bunlar ALLAH'IN KOYDUĞU SINIRLARDIR. Sakın bunları aşmayın. Kim Allah'ın koyduğu sınırları aşarsa işte onlar zalimlerdir.

“Allah'ın sınırları” kalıbı Kur’ân’da çok az yerde geçmektedir.⁴ Geçtiği ayetlerde de bu sınırların aşılmamasına önemli bir vurgu yapılmıştır. Sınırları aşmanın ölmeden kalacağı cehennemle cezalandırılacak bir suç olduğu bildirilmiştir.⁵ Kadının boşanması ile ilgili ayette de bu kalıbın kullanılması konunun önemini göstermekte ve Allah'ın söylediği yöntemden başka bir yöntem aramanın yanlışlığına böyle yapılmasının Allah'ın sınırlarının aşılması anlamına geldiğine işaret edilmektedir.

Kur’ân’a göre kadın boşanmaya karar verdiğinde kararını yetkili kişilere bildirir. Yetkili kişiler önce kadını dinler evliliği bitirme konusundaki kararlığını test eder. Evliliği kurtarmak esas olduğu için önce barıştırma yoluna gider. Ama barıştırmanın mümkün olmayacağı ve kadının gerçekten bu evliliği yürütemeyeceği anlaşılırsa kadının eşinden aldığı mehirin belli bir kısmını ya da tamamını iade etmesi şartı ile kadına iffida

yetkisi verirler. Bunun dışında bir kural yoktur. Hakem heyetine başvurma ilk bakışta kadının kendi başına karar vermesine mani olan bir durummuş gibi görünse de derinlemesine düşündüğümüzde aslında kadına pozitif bir ayrımcılık sağladığını görüyoruz. Boşanma ciddi bir karar ve bunu akliselim kişilere danışarak verilmesi kararın daha sağlıklı olmasını sağlamaktadır. Bu durum kadının eşi tarafından baskı yapılarak boşanmaya zorlanmasının ve böylece erkeğin menfaat elde etmesinin de önüne geçilmesini sağlar. Ayrıca kadının boşanma kararının, erkeğin boşanma kararı olan talak gibi sayıyla sınırlı olmaması ve iddet⁶ bekleme şartına bağlanmaması bir danışma kurulunu zorunlu kılmaktadır. Burada hakem heyeti karar veren merci olarak değil eşlerin arasını düzeltmek amacıyla devreye girer. Kadına sebebini geçersiz boşanamazsın deme hakları yoktur. Bunun dışındaki uygulamalar Allah'ın sınırlarını aşmaktır. Aşağıda verdiğimiz örnek Tabiin döneminden bir iffida uygulamasıdır.

“Birkadın kalkıpevindengitmişti. Sonrakocasıle birlikte Kadı Şurayh'a⁷ gittiler. Şurayh: “Erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin.” dedi. Hakemler geldi, tarafları dinledi ve ayrılmalarına karar verdiler. Karar erkeğin hoşuna gitmedi. Şurayh: “Biz bugün neyin peşindeydik?” dedi ve hakemlerin kararını onayladı.”⁸

Eşlerden her biri nasıl kendi hür kararıyla nikah sözleşmesi yapıyorsa bu sözleşmeyi yine kendi hür kararıyla bitirebilir.

Kur'ân'dan Örnek

Yüce Allah her şeyin örneğinin Kur'ân-ı Kerimde olduğunu⁹ söylemektedir. Demek ki bu konun da bir örneği kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerimde olmalıdır. Mümtehine suresi 10. ayete baktığımızda konuyu bize açıklayan örneği görebiliyoruz. Ayette şöyle buyruluyor;

Ey iman edenler! Mü'min kadınlar hicret ederek size geldiklerinde, onları imtihan edin. Allah, onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer siz onların inanmış kadınlar olduklarını anlarsanız, onları kâfirlere geri göndermeyin. Bunlar onlara helâl olmazlar. Onlar da bunlara helâl olmazlar. Mehir olarak harcadıklarını onlara (kocalarına geri) verin. Mehirlerini verdiğiniz takdirde, bu kadınlarla evlenmeniz size bir günah yoktur. Müşrikeşlerinizin de ismetlerine yapışmayın. Onlara harcadığınızı isteyin. Onlarda harcamış olduklarını istesinler. Bu, Allah'ın hükmüdür. O, aranızda hüküm veriyor. Allah, hakkıyla bilir, doğru karar verir.

Nebimiz Mekkeli müşriklerle yaptığı Hudeybiye Antlaşmasının maddelerinden biri şöyleydi; "Kureyşten birisi İslâm'ı kabul eder ve Müslümanlara sığınırsa, bu kişi Müslümanlar tarafından kabul edilmeyecek..."¹⁰

Sonra bir grup Müslüman kadın Mekke'den kaçıp Medineye geldi. Anlaşmada erkek anlamına gelen "racul" kelimesi geçtiği için Mekkeliler bu kadınları geri isteyemedi ve Müslümanlar bunları aralarına kabul etti. Sonra yukarıda bahsettiğimiz ayet nazil oldu. Nebimiz bu kadınlara ayetteki hükmü uyguladı.

Ayet, evli oldukları halde inançları sebebiyle kaçıp Müslümanlara sığınan kadınları konu etmektedir. Onların bu davranışları, kocalarından ayrılma kararı verdiklerini göstermektedir. Yoksa bu kararı vermedikleri için Mekke'den ayrılmayan Müslüman kadınlar da vardı. Fetih suresi 25. ayette Hudeybiye ile ilgili şöyle denmektedir;

Eğer onların arasında olan ve henüz tanımadığınız mümin erkekler ve mümin kadınları ezmeniz, ondan dolayı size bir leke sürülmesi ihtimali olmasaydı Allah savaşı önlemezdi. Allah doğru tercihte bulunanı ikramı içine almak için böyle yaptı. Eğer onlar ayrılmış olsalardı, onlardan kâfir olanları acı bir azaba çarptırırdık.

Kadının hicret etmesi eşini ailesini yurdunu terk etmesi anlamına gelir. Göç etmesinin sebebinin tespit edilmesi için Allah onların imtihandan geçirilmesini emretmiştir. Bu imtihan o kadınların gerçekten inançları sebebiyle göç edip etmediklerini anlamak içindir. Çünkü kadın böylece kocasından ayrılmaya karar vermiştir. Yani bu bir iffida işlemidir. Ayetin devamında **eşlerinin onlara harcadığını verin** ifadesi Müslümanlara maddî bir külfet yüklemektedir. Çünkü hicret eden kadının malı yoktur. Bu ödemeyi Müslümanlar karşılamak zorundadır. Bundan sonra kadın eşinden boşanmış bekar bir kadın haline gelir. Ayetin devamında **bu kadınların mehirlerini kendilerine verdiğiniz takdirde onlarla evlenmenize bir engel yoktur.** ifadesi bunu göstermektedir. Bunlar artık bekar kadınlardır. Bunlarla evlenmek isteyen kişi mehirini vermek suretiyle evlenebilir. Dikkat edilmesi gereken bir nokta da hicret eden kadının eski kocasından aldığı Müslümanlar ödedikleri halde Allah'ın tekrar bir evlenme olması durumunda yine kadına mehir verilmesini istemesidir.

Ayette geçen “*inkârcı kadınların ismetlerine yapışmayın*” ifadesi, Müslüman eşinden ayrılıp Mekke'ye gitmek isteyen müşrik kadınlara engel olunmaması anlamındadır. Buradaki “engel olmama” hem kocayı hem de devleti ilgilendirir. Koca ayrılmak isteyen eşine engel olamayacak, devlet de bulunduğu yeri terk edip Mekke'ye gitmesine engel olmayacaktır.¹¹ Rivayete göre Hz. Ömer bu ayetin inmesinden sonra iki müşrik karısını serbest bırakmış. Onlarda Mekke'ye gidip biri Ebu Süfyan ile diğeri de Saffan b. Ümeyye ile evlenmiştir.¹²

Kâfir kadının Müslüman eşinden ayrılmak istemesi iffida talebidir. Ayette geçen **onlara harcadıklarını isteyin** ifadesi kadınların aldıkları mehri iade etmeleri gerektiğini göstermektedir. Eğer ödemedene giderlerse Mümtehine suresi 11. ayette anlatılan uygulama yapılır.

Eşlerinizden biri kafirlere kaçır, sonra onlardan öcünüzü alırsanız ganimetten, eşleri kaçırıp gidenlere harcadıkları kadar ödeme yapın..

Fıkıhta Kadının Boşanma Hakkı

Fıkıhta boşanma hakkı denildiğinde Kur'ân-ı Kerimde erkeğin boşanma hakkı olarak anlatılan “talak” tan bahsedilir. Bunun dışında bir boşanma hakkı yoktur. Dolayısıyla kadının kendisine ait bir boşanma hakkı da yoktur. Kadın evlilikte eşine bağlı bir köle haline gelmiştir. Bazı âlimlerimiz kadını bu kölelikten kurtarmak için bazı çalışmalar yaparak kendilerince Allah'ın kadına vermediği hakkı vermeye çalışmışlardır.

Fıkıhta kadının eşinden boşanabilmesi için üç yol ileri sürülmüştür. Birincisi erkeğin “Talâk” haklarından birini nikahakdi esnasında ya da daha sonra eşine vermesidir. Kur'ân'ın 65. suresi olan Talâk suresinde Allah erkeğe 3 boşama hakkı vermiştir. Âlimlere göre erkek bunlardan birini eğer isterse eşine vererek eşinin de boşama hakkına sahip olmasını sağlayabilir.¹³ Bu, âlimlerin kadına gösterdiği birinci yoldur. İkinci yol ise kadının belli bir bedel karşılığında eşini kendisini boşaması için anlaşmaya ikna etmesidir. Koca ben istemiyorum der ve anlaşmaya yanaşmazsa kadının yapabileceği bir şey yoktur. İstemese de evliliğine devam etmek ve

eşini hoşnut etmek zorundadır.¹⁴ Son olarak da kadının evliliği bitirmek için mahkemeye başvurabileceğinden bahsederler. Tabi burada kadının başvurusunun kabul edilmesi için yine âlimler tarafından geçerli sayılan sebeplerden birini ileri sürmesi gerekir. Kocada cinsel, zihinsel hastalıklar ya da deri hastalığı bulunması, kocanın evi terk etmiş olması, kocanın eşini Allah'ın emrine aykırı fiillere zorlaması ve bunun gibi sebepler geçerli sayılır. Tabi bunların geçerliği de ihtilafli konulardandır. Âlimlerin çoğu bunların boşanma sebebi olamayacağını kadının katlanmak zorunda olduğu problemler olduğunu söylerler. Bu sebeplerden birini ileri sürerek mahkemeye başvuran kadını hâkim haklı bulursa KOCASI ADINA boşayabilir. Bu hak Osmanlı Devletinin son döneminde çıkarılan Hukuki Aile Kararnamesiyle daha çok uygulanmaya başlanmıştır.¹⁵ Durumun vahametini anlamak için İbn Teymiyeden bir örnek vermek istiyoruz.

“Muhâlaa, kadının kendini kocasından kurtarmasıdır. Tıpkı esirin kendini esarettten kurtarmasına benzer. Bu, üç Talaktan sayılmaz... Dört mezhebin imamlarına ve cumhura göre esir için fidye vermekte olduğu gibi bu işlemi kadının dışında bir başkası yapabilir. Yabancı bir kişi, köleyi azat etmesi için köle sahibine onun bedelini verebilir. Bu sebeple kişinin maksadı, esir için fidye öder gibi kadını, kocasının boyunduruğundan kurtarmaksa ödeme yaparken bunu şart koşmalıdır... Çünkü muhâlaa bedeli, kadını kocasına köle olmaktan kurtarmak ve onun kadın üzerindeki hâkimiyetini ortadan kaldırmak için verilir. Yoksabu, kadının, kendi üzerindeki hâkimiyeti kendi eline alması için değildir.”¹⁶

Yapılan açıklamalar da ve verdiğimiz örnekte görüyoruz ki fıkihta boşanma konusunda kadına hiçbir hak tanınmamış, kadın bir köleden bile daha değersiz görülmüştür. Erkek isterse kendi haklarından birini eşine verir. İsterse eşiyile boşanma konusunda anlaşma yapar. Hâkim isterse kocası adına kadını boşayabilir.

Sonuç

Allah, boşanma hakkı konusunda kadın ve erkek arasında bir ayırım yapmamıştır. Evliliğini devam ettiremeyeceğine karar veren kadın da erkek de kendi iradeleri ile evliliklerine son verebilirler. Bu Allah'ın adaleti gereğidir. Fıkıh literatüründe kadının kendi şahsına ait bir boşanma hakkının olmadığı düşüncesi, kanaatimizce konu ile ilgili ayetin göz ardı edilmesi ya da tam olarak anlaşılmasında sebebiyledir. Ancak Allah'ın dininin fıtrat dini¹⁷ olması bu yanlış inancın fıtrata uymamasına neden olmuştur. Bu sebeple yukarıda anlattığımız teviller yapılarak Allah'ın kadına vermediğine inanılan hak, âlimlerce verilmeye çalışılmıştır. Ama bu kadar uğraşa rağmen yine son sözü erkeğin söylediği son derece onur kırıcı çeşitli sistemler ortaya koyulmuştur. Kadının hangi durumlarda evliliği devam ettiremeyeceği

yine erkekler tarafından belirlenmeye çalışılmıştır. Belirlenensebeplerden birinin oluşması halinde kadına eşini boşama değil de boşamaya ikna edebilme hakkı verilmiştir. Daha öncede söylediğimiz gibi boşanma hiç kimse tarafından istenecek bir davranış değildir. Ama herhangi bir sebepten dolayı kadının eşine karşı sevgi ve saygısı bitebilir. Böyle bir durumda kadını, kocası boşanmayı istemiyor diye evliliğini devam ettirmek zorunda bırakmak cehennem hayatı yaşatmaktan başka bir şey değildir. Kur'an'ın anlatımında görüyoruz ki evliliği devam ettirmek istemeyen kadın sadece eşinden aldığı iade ederek boşanmayı sağlayabilir. Ne ayette ne de sünnette kadına boşanma isteğinin sebebi sorulmamış ve Talakta olduğu gibi iddet de bekletilmemiştir.

İslâm dininin kitabı Kur'an-ı Kerim bozulmamış bir şekilde elimizde olmasına rağmen biz Müslümanlar Allah'ın İslâm dinini gönderme amacına ters davranarak tarih içinde bozulan bazı inanış ve uygulamaları ya öylece bırakmış ya da daha da bozuk bir hale getirmişiz. Bu Kur'an'ı bir hayat kitabı olmaktan çıkarıp okuyarak sevap kazanacağımız bir kitap haline getirmemiz sebebiyledir. Bu yanlışlığı bıraktığımızda çözümünü bulamayacağımız hiçbir problem kalmayacaktır.

Notlar

1. "Helal şeyler arasında Allaha en sevimsiz geleni boşanmadır." Ebu Davud, "Talak", 3.
2. En'âm suresi, 38.ayet.
3. BAYINDIR, Abdulaziz, Kuran Işığında Doğru Bildiğimiz Yanlışlar, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul-2014, s.370.
4. Bknz: Bakara 187, 229,230, Nisa 13,14, Tevbe 97,112, Mücadele 4, Talak 1.
5. Kim koyduğu sınırları aşarak, Allah'a ve Kitabına başkaldırırsa onu ölmeden kalacağı bir ateşe sokar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır. [Nisa,14]
6. İddet; boşanan kadının, kocasının evinde geçirmek zorunda olduğu süredir.
7. Ebû Ümeyye el-Kādî Şüreyh b. el-Hâris b. Kays el-Kindî el-Kûfî (ö. 80/699 [?] Tâbiîn devrinin ileri gelen fakihlerinden, Küfe kadısı. Ayrıntılı bilgi için bknz: DIA, KÂDÎ ŞÜREYH - Şükrü Özen.
8. Beyhaki, Es-Süneni Kübra, c.7, s.500.
9. Andolsun, biz bu Kur'an'da insanlar için her türlü misali değişik şekillerde açıkladık. Fakat insan tartışmaya her şeyden daha çok düşkündür. [Kehf,54]
10. HAMİDULLAH, Muhammet, "İslam Peygamberi", Ankara-2003, c:1, s:256.
11. BAYINDIR, age, s.374.
12. Buhari, Şürut, 15.
13. Ayrıntılı bilgi için bknz: H. İbrahim ACAR, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c:39, İstanbul,2010, s.497.
14. Ayrıntılı bilgi için bknz: Atar, Fahrettin, TDVİA, İstanbul,2005, c:30, s:399.
15. Ayrıntılı bilgi için bknz: Acar, H. İbrahim, TDVİA, İstanbul-2011, c:40, s:277.
16. İbn Teymiyye, Mecmû'ül-fetâvâ, Haz: Abdurrahman b. Muhammed b. Kasım el-Âsımî, Suûdî Arabistan, 1398/1978 c. XXXII, s. 306-307.
17. Sen yüzünü dosdoğru bu dine, Allah'ın yarattıklarında geçerli kanuna (fıtrata) çevir. [Rûm 30/30.]